

7. Стасько Г.Є. Вокальна підготовка майбутнього вчителя музики як основа удосконалення педагогічної майстерності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Стасько Галина Євстахіївна. – К., 1995. – 192 с.
8. Стулова Г.П. Развитие детского голоса в процессе обучения пению / Г.П. Стулова. – М.: Прометей, 1992. – 118 с.
9. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Борис Михайлович Теплов. – М.; Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1947. – 330 с.
10. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: навч-метод. посібник для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, учителів шкіл різного типу / Юрій Євгенович Юцевич; ін-т змісту і методу навчання. – К., 1998. – 158.

УДК 37.036

О. А. Комаровська, Н. Є. Миропольська

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВУ ЯК ЗАСІБ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ УЧНЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статья рассматривает проблему безбалльного оценивания учебных достижений учащихся в начальных классах по предметам искусства. Разработана шкала мотивационных критериев и их показателей.

Ключевые слова: *оценивание, мотивация, интерес, предметы искусства, младший школьник.*

The article is devoted to the problem of balless evaluation of primary pupils' school achievements in subjects of art. The scale of motive criterias and their indexes has been developed.

Keywords: *evaluation, motivation, interest, subjects of art, primary school child.*

Сучасне суспільство потребує особистостей, здатних до самовдосконалення й саморозвитку, творчого й продуктивного перетворення дійсності. Саме тому загострюється актуальність перегляду підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів, особливо в початковій школі. Адже школа відіграє важливу роль в житті людини, готуючи її до особистісної самореалізації в усіх сферах життєдіяльності. Набуваючи знання й вміння у процесі шкільного навчання, випускник має оволодіти широким спектром *компетентностей*, які є лакмусом його готовності до самостійного й повноцінного життєтворення. Ця готовність передбачає закріплену набутих досвідом активність та ініціативність у прийнятті рішень, вільне оперування знаннями та вміннями, здатність оцінювати різноманітні явища, бажання й впевненість у власних можливостях змінювати негативне на краще. Саме тому провідним завданням школи є забезпечення в учнів вміння вчитися, яке закладається з початку шкільного навчання і базується на бажанні вчитися.

Як відомо, традиційна ситуація бального оцінювання впливає на психологічний стан молодшого школяра, викликає складну гаму переживань, хвилювань, в тому числі і негативних. Ця проблема все частіше привертає увагу науковців та практиків, зокрема з огляду на входження України у світовий освітній простір. Якість освіти за методиками її оцінювання, що склалися в світовій практиці, постає не як сумарний вираз знань і вмінь з предметів навчального плану, а як інтегрований показник усіх етапів становлення особистості, що охоплює не лише результати навчально-виховного процесу в порівнянні з нормативами, заданими в стандартах, а й життєвий і навчальний досвід учня, умови і характеристики процесу навчання і виховання [2]. Отже, підноситься роль мотиваційного чинника оцінки як стимулу розвитку у дитини бажання навчатися. Аналіз педагогічних можливостей і механізмів застосування мотивації як критерію оцінювання в контексті мистецької освіти і є *метою* статті.

Феномен мотивації досить ґрунтовно розроблений психолого-педагогічною наукою (Ш.Амонашвілі, Л.І.Божович, Л.С.Виготський, Є.П.Ільїн, О.М.Леонтьєв, А.Маслоу, В.Франкл, Д.Б.Ельконін, М.Г.Ярошевський та ін.). Мотиваційна сфера є ядром особистості, саме тому «цілеспрямоване формування мотиваційної сфери особистості – це, по суті, формування самої особистості» [3, с. 183].

Узагальнено мотивація визнається системою спонук, котрі забезпечують активність особистості; цілісна особистість визначається системністю мотивів, потреб, орієнтацій, переконань; саме вони спрямовують її на саморефлексію й саморозвиток [1]. Для дитини, яка тільки входить у шкільне життя, найпершою спонукою є інтерес до навчання, який можливо пробудити, якщо школяр-початківець перебуватиме у стані очікування незвичайного і радісного. Результатом коректно сформованої мотивації є пробуджена пізнавальна активність дитини (Д.Б.Богоявленська, О.М.Матюшкін, В.С.Юркевич та ін.), яка в сфері мистецької освіти позначається як активність художнього пізнання мистецтва і Світу через мистецтво.

Для учня молодшого шкільного віку, особливо для учнів-початківців 6-7 років, *спонукальним імпульсом* для забезпечення оптимального формування компетентнісної сфери є **пробудження, поглиблення й закріплення мотивації до навчання**, що особливо актуально стосовно освітньої галузі «Мистецтво». У комплексі шкільних дисциплін саме предмети мистецтва несуть позитивно-виховне навантаження, що виключає авторитаризм їх викладання. Саме на цих уроках дитина має потенційні можливості навчатися захоплено і свідомо, з легкістю і вмотивовано долати труднощі учіння. Тому у початковій школі на уроках мистецьких дисциплін логічним буде оцінювання навчальних досягнень учнів без балів, - питання, яке нині пропонується до дискусії освітянській громадськості.

Мета застосування *мотиваційної шкали оцінювання без балів* – пробудження й поглиблення в учнів інтересу до художнього пізнання через різноманітні форми мистецької діяльності; розкриття внутрішнього потенціалу кожного учня, незалежно від рівня його мистецьких здібностей; виховання впевненості у власних можливостях пізнавати навколишній світ і мистецтво, створюючи власні інтерпретації творів; релаксація як забезпечення емоційного комфорту дитини.

Освітня галузь «Мистецтво» презентована в системі початкової школи основними змістовими лініями – музичною, образотворчою та мистецько-синтетичною, які втілені у змісті відповідних дисциплін – «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво» та інтегрований курс «Мистецтво».

Ці навчальні предмети мають бути для молодшого школяра джерелом задоволення і радості. Адже потяг до малювання, ліплення, співу, імпровізування тощо і потреба в них є у кожної дитини, незалежно від рівня індивідуальної обдарованості. Перепоною для цього можуть бути лише нав'язані ззовні хибні переконання на зразок «Я не вмію малювати, співати», «У мене погано виходить», «Я соромлюсь» тощо.

Добре відомо, що робота руками (уроки *образотворчого мистецтва*) сприяє розвитку мозкової діяльності (малювання – це рух думки і почуття), і потреба у такій роботі для дітей є природною. Саме природою закладено, що 80 % інформації фізично здорова людина дістає через орган зору і бажання щось зображувати (хоча б відбиток власної долоні чи слід ноги на піску) – це спосіб встановлення зворотного зв'язку зі світом, фіксації себе у світі, спосіб самоствердження (Я є, Я існую!), що на більш високому рівні трансформується в акт творчості, творчого самовираження.

Суттєва відмінність образотворчого мистецтва від інших (наприклад, музики, танцю) полягає у тому, що його результати фіксуються у матеріальних формах і зберігаються довгий час. Дитина може подарувати свій малюнок чи виліплєну з глини статуетку батькам, вчительці, другу, кому завгодно, або залишити собі на пам'ять. Дитячі твори прикрасять інтер'єр класу, квартири, їх можна побачити на виставках, конкурсах, як елемент оформлення приміщення школи тощо. Цю особливість образотворчого мистецтва обов'язково слід використовувати в мотивуванні школярів займатись цією діяльністю.

Музичне мистецтво визнається серед інших мистецтв найемоційнішим: розгортаючись в часі, музична творчість дитини немов моделює одночасний перебіг її почуттів, цим самим *безпосередньо* захоплює її повністю, впливає не лише на почуття, а й на думки, волю, увагу, пам'ять, свідомість, поведінку, забарвлює реагування на будь-які життєві події.

Завдяки своїй звуковій природі, музика здатна заповнювати інформаційно–слуховий простір незалежно від місця перебування дитини – в школі, вдома, в побуті, в дозвіллі і незалежно від присутності дорослого вихователя. Дитина молодшого шкільного віку любить співати, часто підспівує, навіть імпровізує, бере участь у різноманітних заходах, виконуючи будь-які дії і самовиражаючись у такий спосіб. А колективний характер музичної творчості в шкільному навчанні (хор, постановка дитячих опер...), завдяки силі емоційного єднання, сприяє “зараженості” мистецтвом.

Таким чином, урок музичного мистецтва володіє глибинними можливостями формування кращих рис особистості, а не лише виховання ерудитів.

Інтегрований курс «**Мистецтво**» представляє комплексну взаємодію мистецтв у процесі загальної мистецької освіти учнів, яка реалізується при активному співробітництві вчителів музичного та образотворчого мистецтва. Його зміст "спрямований на виховання в учнів широкого спектру почуттів у процесі сприйняття художніх творів, розвиток допитливості, інтересу, здатності до естетичного переживання" [4, с.165].

Ознаками мотивації дитини до досягнень у мистецьких дисциплінах є:

- відчуття радості і натхнення від творчості, що здійснюється самостійно;
- впевненість у своїх можливостях;
- усвідомлення дітьми цінності своїх творів.

Застосування *мотиваційної шкали оцінювання* спонукатиме учня до набуття власного художньо-естетичного досвіду за умов:

- стимулювання його інтересу до мистецтва, художнього пізнання творів рідної та інших національних культур;
- пробудження ініціативності художньо-пізнавальних процесів;
- рівномірного залучення до основних видів мистецької діяльності (сприймання, практично-творчої, набуття знань);
- розкриття творчого потенціалу, розвитку мистецьких здібностей, виховання самоповаги й поваги до інших у процесі колективної творчості, формування почуття цінності своєї та інших національних культур.

Об'єктами перевірки та оцінювання (мотиваційними критеріями) у процесі навчання мистецьких дисциплін мають стати:

- **інтерес** до уроків художньо-естетичного циклу та мистецтва загалом;
- **спрямованість діяльності** на сприймання, пізнання творів та власну творчість;
- **ініціативність**, що передбачає свободу творчого виявлення, активне включення у творчий процес як на уроках, так і прагнення застосування набутого досвіду у позаурочний час.

Враховується, що всі мотиваційні критерії взаємопов'язані і взаємозумовлені.

Стрижневим орієнтиром для оцінювання за усіма критеріями є *емоційність учня* в його реагуванні на мистецтво та власну мистецьку творчість у різних формах – пізнання й проживання інформації, сприймання, практично-творчого освоєння.

Зміст мотиваційних критеріїв

Мотиваційні критерії	Мотиваційні показники та їх прояви відповідно рівнів досягнень учнів
Інтерес	<i>Міра сформованості</i> інтересу до мистецтва та власної мистецької творчості; фіксується: <i>1)оптимальний рівень:</i> стійке прагнення, яке охоплює всі

	<p>види діяльності, не обмежується програмовим матеріалом, виявляється у потребі художнього пошу, незалежно від навчальних завдань;</p> <p>2)високий рівень: <i>стійкий інтерес</i> стосовно сприймання, практично-творчої діяльності і набуття знань, що виявляється у вираженому бажанні виконувати завдання уроку, але <i>в межах матеріалу, що опановується</i>; може виявлятися з різною мірою стосовно різних видів діяльності (сприймання, практично-творча, набуття знань);</p> <p>3)достатній рівень: <i>зацікавленість</i>, що стійко не виходить за межі роботи на уроці, як ситуативна реакція на окремі випадки введення нового матеріалу у цікавій формі, що не складає для учня труднощі в оволодінні новими способами діяльності;</p> <p>4)початковий рівень: <i>відсутність інтересу</i>, що виявляється у байдужості щодо включення у різні види мистецької діяльності, у низьких спонуках виконувати завдання в цілому або окремих різновидів завдань. Позитивна реакція виникає ситуативно як відгук на незвичайні ігрові форми роботи</p>
<p>Спрямованість діяльності</p>	<p>Рівномірність включення учня у види діяльності; фіксується: 1)оптимальний рівень: рівномірність розподілу уваги і прагнення включатись у діяльність сприймання, практично-творчу і пізнавальну, усвідомленість цінності здобуття знань; старанність у набутті навичок сприймання, вмінь та навичок практично-творчої діяльності;</p> <p>2)високий рівень: пріоритетними є один або два види діяльності, які викликають найменші труднощі, але виявляються старанність і свідомі зусилля в оволодінні більш складним видом діяльності;</p> <p>3)достатній рівень: пріоритетними є один або два види діяльності, увага до решти виникає періодично, якщо пропонується легкий спосіб здійснення або завдяки зовнішнім спонукам; цінність знань усвідомлюється ситуативно;</p> <p>4) початковий рівень: пріоритетного виду діяльності, як правило, немає; якщо такий з'являється, то увага до нього виникає спонтанно, за умови введення ігрових форм роботи; обмежується навчальним матеріалом, але останній оволодівається нерівномірно</p>
<p>Ініціативність</p>	<p>Свобода творчого виявлення; фіксується:</p> <p>1)оптимальний рівень: стійкість включення у різні види діяльності на уроках, активність, винахідливість, кмітливність у виконанні творчих завдань, бажання поділитися здобутими на уроці знаннями з близькими людьми; ініціатива у знаходженні рішень, висловленні вражень; прагнення колективної творчості; самостійність у виконанні практично-творчих завдань та оцінюванні творів мистецтва та їх виконання;</p>

	<p>2) <u>високий рівень</u>: включеність у навчальний процес стійка, хоча пріоритетність віддається певному виду діяльності, стосовно якого виявляється більша самостійність й кмітливість у знаходженні рішень; прагнення поділитись здобутим мистецьким досвідом з близькими; є бажання застосовувати набутий досвід поза уроками;</p> <p>3) <u>достатній рівень</u>: включеність у навчальний процес виявляє себе періодично, залежить від інтересу до завдання, відчуття впевненості у власних можливостях; винахідливість, кмітливість та самостійність виявляються залежно від характеру завдання та його складності. Прагнення застосовувати набутий досвід поза уроками і вихід за межі навчального матеріалу присутній рідко;</p> <p>4) <u>початковий рівень</u>: прояви байдужості до мистецтва або навіть негативного ставлення до занять мистецтвом. Включеність у мистецьку діяльність відбувається завдяки зовнішнім спонукам, не пов'язаним з мистецьким пізнанням.</p>
--	---

Оскільки оцінювання навчальних досягнень учнів 1-4-х класів з предметів художньо-естетичного циклу згідно з мотиваційним підходом має здійснюватись вербально («відмінно», «дуже добре», «добре», «достатньо»), вчитель орієнтуватиметься на характеристику рівнів («оптимальний», «високий», «достатній», початковий»), визначення яких має дещо конфіденційний характер і готує дитину до *подальшого* переходу на диференційоване бальне оцінювання навчальних досягнень (за 12-бальною шкалою) за компетентнісним підходом.

При застосуванні мотиваційної шкали оцінювання вчителю необхідно спиратись на об'єктивні домінантні психолого-педагогічні характеристики **вікових етапів** художньої діяльності учнів молодшого шкільного віку:

1 клас (6-7 років) - етап домінування навчально-ігрової діяльності;

2 клас (8 років) - етап домінування ознайомлювально-навчальної діяльності;

3 клас (9 років): етап домінування ознайомлюваної діяльності з активізацією понятійного апарату;

4 клас (10 років): етап формування компетентнісної сфери (перехід до основної школи).

Застосування мотиваційного підходу до оцінювання має стати дієвим чинником художньо-естетичного й загально особистісного розвитку школяра за умови забезпечення комфортного навчання.

У дитини має зародитись бажання реалізації набутого мистецько-естетичного досвіду, в процесі якої усвідомлення «я можу» зміцнює її впевненість у своїх можливостях, призводить до «я хочу» і «я роблю», «мені це необхідно», дарує радість і насолоду від мистецтва та його освоєння.

Література

1. **Бех І.Д.** Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник / І.Д. Бех.– К .- : Академвидав, 2012. – 256с.
2. **Бібік Н.М.** Вимірювання освітніх результатів як чинник розвитку сучасної школи / Н.М. Бібік // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2009. - С. 204-208.
3. **Ильин Е.П.** Мотивы человека: теория и методы изучения / Е. П. Ильин. - Киев : Вища шк., 1998. - 292с.

4. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти: методичний посібник для вчителя / [Л.Масол, Н.Миропольська, В.Рагозіна та ін.]; за наук.ред. Л.Масол. – К.: Педагогічна думка, 2010. – 232 с.

УДК 378.147+192.36

А. І. Омельченко

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО–ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

В статтє рассматрина категория «художественно - эстетическое мировоззрение», с позиций педагогики искусства. Данный феномен представлен как результат формирования художественной культуры старшеклассников.

Ключевые слова: *художественно-эстетическое мировоззрение, педагогика искусства, старшеклассники.*

The article rassmatrina kategoriya "art - aesthetic ideology" with pozitsiy pedagogiki art. This phenomenon is presented as a result of the formation of art culture of high school students.

Keywords: *artistic and aesthetic outlook, teaching art, high school students.*

Проблема формування художньо-естетичного світогляду старшокласників в останні роки привертає дедалі більше уваги педагогів і шкільних психологів, оскільки зрозуміло, що для його успішної адаптації в сучасному житті необхідною умовою є відповідний рівень сприйняття оточуючого світу. Питання формування світогляду висвітлені у роботах В. Сухомлинського, І. Зязюна, С. Соломахи, Л. Масол, О. Рудницької та інших. На думку вчених, саме в цей період формуються ціннісні орієнтації особистості, що характеризуються загостреним відчуттям до навколишніх подій, формуванням власної системи цінностей, тобто створюються умови для розвитку художнього мислення учнів.

Девід Гудінь у своїй роботі «Людина та її світогляд» зазначає, що світогляд – це система уявлень про світ, про нас самих і суспільство – як усвідомлених, так і неусвідомлених. У систему входять добре продумані та інтуїтивні, правильні і неправильні погляди на питання буття.

Критерієм успішності формування художньо - естетичного світогляду є здатність сприймати, перетворювати, зберігати та використовувати художньою інформацію, закарбовану у мистецьких творах з метою навчання та виховання учнівської молоді. Тому актуальною проблемою сучасної освіти є проблема розвитку художньо-естетичного світогляду особистості як «стрижня культури» (О.П. Рудницька), фокусу бачення світу людиною й усвідомлення свого місця в ньому, ставлення до довколишньої дійсності на рівні естетичного ідеалу, сформованого через сприйняття художнього образу.

Так, сфокусовані в мистецтві смисложитєві установки та орієнтири митця, його емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього буття визначають як художній світогляд. Він є результатом дії на уяву і почуття особистості художніх образів через особливу, притаманну кожному з видів мистецтва систему символів та знаків у процесі сприймання, оцінювання творів мистецтва та власної творчої мистецької діяльності. «Художній світогляд є складовою естетичної свідомості суспільства, що є сукупністю всіх понять, сприйняття, відчужань стосовно прекрасного і потворного, піднесеного і низького, трагічного і комічного у дійсності та мистецтві. Центральним аспектом цієї широкої і специфічної форми суспільної свідомості є поняття про красу, про її закони, що виявляються у природі, в мистецтві й в суспільно-історичній практиці» [1, 92].

Отже, розвиток художньо-естетичного світогляду є перш за все процесом формування й розвитку естетичної свідомості особистості, всіх її структурних елементів: художньо-естетичних почуттів, потреб, смаків, ідеалів, оцінок, ціннісних орієнтацій тощо.